

3 – 27; **12. Келдыш В.А.** Реализм и «неореализм» // Русская литература рубежа веков (1890 – начало 1920-х годов). – Кн. 1. – М., 2000. – С. 259 – 335; **13. Крутікова Н.** До питання про реалізм // Слово і час. – 2003. – № 12. – С. 3 – 13; **14. Лаврісюк Ю.** Реалізм чи неореалізм? (спроба стильової ідентифікації прози О. Слісаренка) // Київська старовина. – 2005. – № 6. – С. 96 – 106; **15.** Літературознавча енциклопедія: У двох томах. – Т. 2 / Авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. – К., 2007. – 624 с.; **16.** Літературознавчий словник-довідник / Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів та ін. – К., 1997. – 752 с.; **17. Михейчева Е.А.** Своеобразие реализма на рубеже XIX– XX веков. Неореализм // Русская и зарубежная литература конца XIX – начала XX века: основные течения. Реализм. Натурализм. Символизм. Импрессионизм. Неоромантизм. Эстетизм. Неореализм. Демократическая и пролетарская литература. – Часть 1. – Орел, 1998. – С. 233 – 256; **18. Наливайко Д.С.** Реалізм і реалізми // Філологічні семінари. Реалістичний тип творчості: теорія і сучасність. – Вип. 1. – К.: Видавничий центр «Київський університет», 1998. – С. 23 – 33; **19. Наливайко Д.** Теорія літератури й компаративістика. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2006. – 341 с.; **20. Пахаренко В.І.** Основи теорії літератури. – К.: Генеза, 2007. – 296 с.; **21. Потапова З.М.** Неореалізм в італійській літературі. – М.: Издательство академии наук СССР, 1961. – 227 с.; **22. Рева Л.В.** Літературно-культурні рефлексії в критичі М. Вороного: неореалістичний вимір // Мова і культура. – 2009. – Вип. 12. – Т.2. – С. 238 – 244; **23. Рева Л.В.** Неореалістична новелістика Володимира Винниченка // Історико-літературний журнал. – 2009. – № 16. – С. 220 – 230; **24. Рева Л.В.** Новый реализм И. Бунина и В. Пидмогильного // Русистика и современность: Литературоведение: сб. научн. статей по материалам XII Международной конференции (Одесса, 30 сентября – 3 октября 2009 г.). – Одесса: Астропринт, 2010. – С. 304 – 314; **25. Рева Л.В.** Шляхи розвитку українського неореалізму першої третини XX століття: історичний та теоретичний екскурс // Сучасний погляд на літературу: збірник наук. праць. – Вип. 12. – К.: ДП «Інформ.-анал. агентство». – 2009. – С. 240–251; **26. Ткаченко А.О.** Мистецтво слова: Вступ до літературознавства. – К., 2003. – 448 с.; **27.** Філологічні семінари. Реалістичний тип творчості: теорія і сучасність. – Вип. 1. – К., 1998. – 52 с.; **28. Халізев В.Е.** Теорія літератури. – М.: Высшая школа, 2000. – 398 с.; **29. Чижевський Д.І.** Історія української літератури. – К.: Видавничий центр «Академія», 2003. – 568 с.; **30. Шумило Н.М.** Під знаком національної самобутності. – К.: Задруга, 2003. – 354 с.

Сидоренко О.М., Львова К.О. (Київ, Україна)

Традиції англійських лімериків у творчості Віслави Шимборської

У статті досліджено жанр англійського комічного вірша – лімерика, його етимологію і розвиток на різних історичних етапах. Запропоновано основні і варіантні схеми написання лімериків на основі їхніх змістових особливостей. Зроблено огляд літератури англійського нонсенсу, зокрема лімериків Едварда Ліра, виведено традиційну схему лімерика, його класифікацію та жанрові особливості. Досліджено вплив англійських лімериків на творчість Віслави Шимборської, виділено оригінальні авторські новації у цьому жанрі.

Ключові слова: лімерики, література нонсенсу, національна сміхова культура.

В статье исследован жанр английского комического стиха – лимерика, его этимология и развитие на различных исторических этапах. Предложены основные

и вариантыные схемы написания лимериков на основе их содержательных особенностей. Выполнен обзор литературы английского нонсенса, в частности лимериков Эдварда Лира, выведено традиционную схему лимерика, его классификацию и жанровые особенности. Исследовано влияние английских лимериков на творчество Виславы Шимборской, выделены оригинальные авторские новации в этом жанре.

Ключевые слова: лимерики, литература нонсенса, национальная смешовая культура.

The article observes the genre of English comic verse – limerick, its etymology and development on the different historical levels. The main and variant schemes of creating limericks on the base of their content features are proposed. The literature review of the English nonsense is performed, particular the limericks of Edward Lear, the traditional limerick scheme, its classification and genre features are deduced. The impact of English limericks on the creativity of Wislawa Szymborska is investigated, the original author's innovations in this genre is separated.

Key words: limericks, the literature of nonsense, the national humorous culture.

Сміх – категорія вічна, тому комічна поезія своїм корінням походить із глибокої давнини, з тих часів, коли поетичні твори були частиною народної творчості та існували лише в усній формі.

В англійській літературі XIX століття визначну роль відігравала дитяча література нісенітниць, абсурду або нонсенсу, як називали її англійці. У тогочасних історичних умовах літературна нісенітниця стала новим способом осмислення світу, який принципово відрізнявся від інших напрямків художньої літератури тим, що в її тексті була відсутня формальна, причинно-наслідкова логіка. Немає її і у зв'язках тексту та підтексту. Проте саме текст і підтекст у поезії абсурду пов'язані найтісніше, а читач розуміє підтекст завдяки асоціативним ланцюжкам, які беруть початок у тексті вірша. За рахунок контрасту в поезії абсурду створювався комічний ефект: мова вірша виявлялась неадекватною ситуації, яку він описував.

Походження літературного нонсенсу ми можемо розглядати у двох напрямках. Перший, і значно старіший, напрямок виводимо із усної народної традиції, вистав, пісень, віршів, ігор, наприклад, у вірші «Hey Diddle Diddle». Шкільні віршики із «Збірки матусі Гуски» є сучасною формою цього давнього стилю написання віршів. Інший напрямок у літературі абсурду сягає своїм корінням в інтелектуальні правди придворних поетів, студентів, які часто складали пародії латиною та політичну сатиру. Сучасні дослідники вважають, що жанр абсурду складається із цих двох літературних напрямків, тобто синтезу народної творчості та поезії літературних діячів.

Одною із форм англійського комічного вірша є лімерик, який спочатку використовувався у пісенній творчості, і хоча його походження достеменно невідоме, вважається, що назва «лімерик» виникла із пісень ірландських вояків. На своїх вечірках солдати співали пісень, кожен куплет яких

завершувався рефреном: «Чи повернешся ти в Лімерик?» («Will you come to Limerick?»). Навколо історії виникнення лімериків існує багато легенд і казок. Так, наприклад, деякі дослідники стверджують, що ще Аристофан використовував лімерики у своїх п'єсах. Відомо про знахідку лімерика в манускрипті XIV ст., який зберігається в Британському музеї. На сьогоднішній широко розповсюдженою є хибна думка Г. Легмана про брутальну, непристойну природу лімерика. Проте навіть сам Легман зауважує, що «найперші лімерики можна знайти серед дитячої поезії або чогось дуже подібного до неї вже у XIV сторіччі». Приклади, наведені Легманом, скоріше можна віднести до сатири чи пародії, яка за тематикою належить до літератури нонсенсу, але ніяк не до непристойних віршів.

Отже, лімерик – це форма гумористичного, комічного вірша абсурдного змісту (nonsense verse). І хоча в основу лімерика покладено нісенітницю, ця нісенітниця повинна бути логічно організована аби мати свій абсурдний смисл. Традиційно лімерик складається з п'яти рядків, побудованих за схемою AABBA, причому в канонічному вигляді кінець останнього рядка повторює кінець першого. Сюжетно лімерик будується приблизно так: в першій строфі говориться хто та звідки, у другій – що він зробив, а далі – що з цього вийшло. Частіше за все лімерики пишуться анапестом, рідше амфібрахієм, ще рідше – дактилем.

Відомо, що перша збірка лімериків була видана у Лондоні 1821 року під назвою «Історія шістнадцяти дивних бабусь» («The history of sixteen wonderful old women»). Вірші з цієї збірки хоча й мали форму лімерика, так не називалися. Назва «лімерик» офіційно увійшла в англійську мову 1898 року і вперше була зафіксована в Оксфордському Словнику (Oxford English Dictionary). Та найбільшої популярності цей жанр набув після виходу першого тому віршів Едварда Ліра «Книга нісенітниць» («A book of nonsense») у 1846 році.

Класичною схемою побудови «лірівських» лімериків є:

- визначення героя у першому рядку (зазвичай це джентльмен, старий, леді, бабуся, графиня, злодюжка тощо);
- задається географічне місцезнаходження героя;
- п'ятий, останній, рядок традиційно представляє собою видозмінений перший та закінчується на одне і те саме слово (зазвичай це місце дії).

Лімерики поділяються на класичні, побудовані за чіткою схемою, і вільні, у яких взагалі немає жорстких обмежень на порядок розповіді, а в якості героїв може виступати будь хто. Такі лімерики особливо популярні у слов'янських мовах.

Герої віршиків Ліра були природнім продовженням серії чудернацьких персонажів народного англійського гумору, тому викликали величезне захоплення у читачів. Привертає увагу присутність дитячого фактору при появі на світ найбільш яскравих зразків англійського нонсенсу, зокрема, лімериків Ліра та казок Керолла. Зацікавленість у житті «маленького

народу», як називали дітей, бажання розвеселити їх зіграли важливу роль у розвитку абсурдних жанрів, побудованих на зіткненні здорового глузду та нісенітниці, яку так полюбляють діти.

Едвард Лір писав свої лімерики за чіткою схемою, яка не тільки лімітує незмінний зразок рими і сильний ритм анапесту, але і серію дієслівних формул. Перші і останні лінії, зокрема, є цілком визначеними, за винятком географічного місця (X), яке іноді замінюється фізичною особливістю:

1. Був (ло)	Століття
Молодий	Чоловік
Пані	
Чоловік	X

Крім того, слово «старий» (old) майже завжди нерозривно пов'язано зі словом «чоловік» (man) або «персона» (person), коли головний герой чоловік; «молода» (young), або «пані» (lady), або «персона» (person) для лімериків про жінок. «Чоловік» - це варіант двоскладовості для «чоловіка», коли X є односкладовим словом або двоскладовим з наголосом на першому (той факт, що немає односкладового варіанту для «пані», може пояснити перевагу чоловічих образів).

112 лімериків ..... у заключному виданні «Книги нісенітниць», 88 з них мають першу лінію, яка слідує цій схемі; 84 зі 100 лімериків ..... у «Більше нісенітниці».

У більш ніж половині лімериків друга лінія узгоджується із наступним зразком:

2. Що	(прикметник)	Століття
Молодий	Чоловік	
Пані		
Чоловік	X	

Подібне зустрічаємо 38 разів у «Книзі нісенітниць», плюс 3, в яких «ви» має місце «того», тому що лінія – це частина діалогу; 32 плюс 10 у «Більше нісенітниці».

3. Який	(дієслово)	що	Століття
Молодий	Чоловік		
Пані			
Чоловік	X		

15 разів у «Книзі нісенітниць», плюс 2, у яких «і» має місце з «якого»; 12 в «Більше нісенітниці».

На піввірші лінії 3 також дуже часто узгоджуються з одним із двох зразків:

- 3.1. Отже, він/вона/вони (фраза дієслова) // і (фраза дієслова)

- 3.2. Коли він/вона

вони (фраза дієслова) // вони
 він/вона (фраза дієслова)

- 3.3. Варіаційний

Коли вони сказали: «...» // він відповів: «...»

З'являється 15 разів у двох книгах відповідно.

Завдяки цій чіткій організації лімерика Лір забезпечує «закрите поле», обумовлену споруду, яка дозволяє безмежно варіювати. Сьюзен Стюарт так визначає «заклучну дію нісенітничі»: « В цьому методі для створення нісенітничі межі події подаються традиційно, допоки простір в цих рамках стає місцем нескінченної заміни. Кожен лімерик – це як закрита структура, так і елемент у більшій одиниці колекції, яка формує «Книгу нісенітниць».

Підсумовуючи сказане, необхідно встановити особливості поезії нонсенсу як літературного жанру. По-перше, зміст – це зв'язок правильної послідовності подій звичайного життя та вміння жити у злагоді з навколишнім світом. Коли зміст знаходиться на рівні розуміння людей, ми називаємо його здоровим глуздом, при цьому враховуючи, що він, як і все людське, може бути правильним або помилковим. Його протилежність, – безглуздя, нонсенси, який не тільки відкидає глузд, але й шукає та демонструє безглуздість всього, що відбувається з нами у світі. Нонсенси відкриває нову, глибшу гармонію життя через його протиріччя. По-друге, при написанні лімериків часто використовується жаргон, «мова вулиць».

На початку ХХ сторіччя лімерик набуває ще більшої популярності та переходить на шпальти газет, журналів, у рекламні видання. Лімерики видозмінювалися у скоромовки, що зображували аномалії англійської вимови слів, їх створювали латиною та французькою мовами. Лімерики, поетичний жанр літератури, знаходять своє відображення і в українському та російськомовному середовищах. Визнаним лідером російськомовних поетів-лімеристів стає іроніст, математик, юрист Анатолій Белкін. Борис Акунін у своїй книзі «Алтин-Толбас» вкладає в уста свого героя, Фандоріна, лімерики, що поєднують російський зміст з англійською формою. Серед українських поетів-лімеристів відзначимо Юрка Позаяка та Олену Калявіну, проте більшість українських лімериків мають сороміцький або ксенофобний характер.

У сучасному літературному просторі яскраво виділяється творчість польської письменниці, Нобелівської лауреатки, Віслави Шимборської, а саме її збірка «Римованки для дорослих дітей». Віслава Шимборська є великою прихильницею жанру лімерика і належить до «Ложі Лімериків», очільником якої є Міхал Русінек.

Шимборська повністю «осучаснює» традиційний лімерик, залишаючи при цьому його класичну форму. Особливої уваги заслуговують так звані «географічні» лімерики, які письменниця дотепно поділяє на «острівні», «материкові», «підгальські», «лозанські» тощо. Трапляються химерні синтети, як-от, наприклад, «китайсько-підгальські», які є оригінальним витвором фантазії Шимборської. При цьому письменниця впевнена, що секрет написання оригінальних лімериків у безкінечних враженнях від подорожей.

Із класичних лімериків Шимборська використовує не тільки форму, а й традицію комічної присвяти, наприклад, у лімериках «На честь Терези

Валяс». Проте бачимо виразне розширення самого жанру лімерика із виходом за межі його традиційної назви. Так можемо натрапити на «Підслуханки», «Самогонки», «Москалики». «Як відомо, – пише Віслава Шимборська, – добре виховані люди не підслуховують ближніх, і вже точно цього публічно не обговорюють. Коли так, то варто тут нарешті сказати, що література залишається в безкінечному конфлікті з добрим вихованням».

ЛІТЕРАТУРА:

1. Атарова К. Мир бессмыслиц. Лимерики, старые и новые. – М.: Радуга, 2003. – С. 19;
2. Белкин А. Лимерикон или Всемирная история в лимериках. – М.: Сфера, 2005. – С. 55;
3. Керол Л. Полнозвучия на Снарка. – СПб.: Азбука-классика, 2001. – С. 6; 4. Кружков Г. Книга Non-сенса. Английская поэзия абсурда в перекладах. – Б.С.Г. Пресс, 2004. – С. 37;
5. Лір Е. Небилиці. – К.: Веселка, 1989. – 229 с.; 6. Одеський гумор. Антологія сатири та гумору Росії ХХ ст. – М.: ЕКСМО, 2006. – С. 584; 7. Позаяк Ю. Шедеври: Поезії. – Л.: Піраміда, 2004. – С. 144; 8. Филевский В. Лавка букиниста. – М.: Октябрь, 1998. – С. 7;
9. Нейтан М. An Indian Nonsense Naissance in the Tenth Rasa: An Anthology of Indian Nonsense. – New Delhi: Penguin, 2007. – P. 23; 10. Isles of Boshen: Edward Lear's Literary Nonsense in Context. – University of Glasgow, 1999. – P.76; 11. Noel M. The Origins of English Nonsense. – L.: Harper Collins, 1997. – P. 42; 12. Tigges W. An Anatomy of Nonsense. – Dutch Quarterly Review, 1989. – P. 166-167.

Усачова К.С. (Київ, Україна)

Єгипетський лабіринт у прозі Болеслава Пруса та Наталени Королеви

Розвідка присвячена аналізу відтворення історичних та легендарних відомостей про Єгипетський Лабіринт, а також питанню про можливий літературний вплив, у текстах Болеслава Пруса та Наталени Королеви.

Ключові слова: Єгипет, лабіринт, образ, легенда, історія.

Исследование посвящено анализу отображения исторических и легендарных сведений о Египетском Лабиринте, а также вопросу о возможном литературном влиянии, в текстах Болеслава Пруса и Наталены Королевы.

Ключевые слова: Египет, лабиринт, образ, легенда, история.

The article is dedicated to the analysis of historical and legendary information about the Labyrinth of Egypt, and to the question of possible literary influence, in the texts of Boleslaw Prus and Natalena Koroleva.

Key words: Egypt, labyrinth, image, legend, history.

Зацікавлення Давнім Єгиптом у Європі виникло ще від початку ХІХ століття, проте мало характер романтизований, містичний, та, за браком історичної інформації, узагальнений. Проте копітка робота учених над розшифруванням ієрогліфів, а потім – численні, нерідко сенсаційні, як на ті